

SZKÁROSI ENDRE

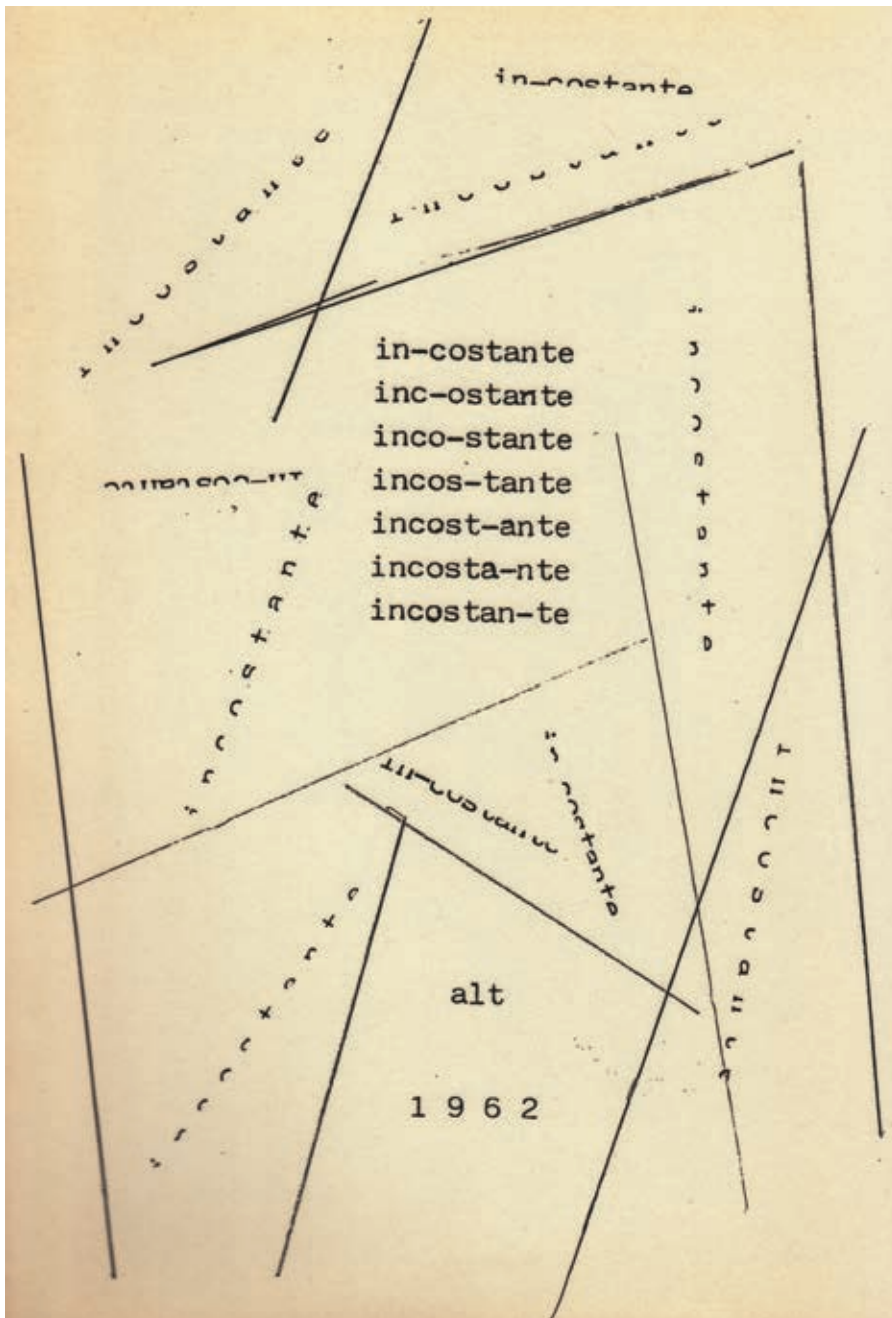
Arrigo Lora-Totino totális költészete

88 éves korában meghalt a 20. század második felének egyik legizgalmasabb experimentális alkotója, mozgalmak és újítások kezdeményezője és tanúja, vizuális és hangköltő, gesztusköltészeti performanszművész, az olasz Secondo Novecento egyik főalakja. Élete, tevékenysége Torinóhoz kötötte, de Olaszországban mindenütt otthon volt, archívumok, galériák, kísérleti centrumok központi alakjaként is. Alkotótevékenységének sokrétű és összetett poétikája és gyakorlata indokoltta teszi, hogy vele kapcsolatban is a *totális költészet (poesia totale)* spatolai terminusát alkalmazzuk.

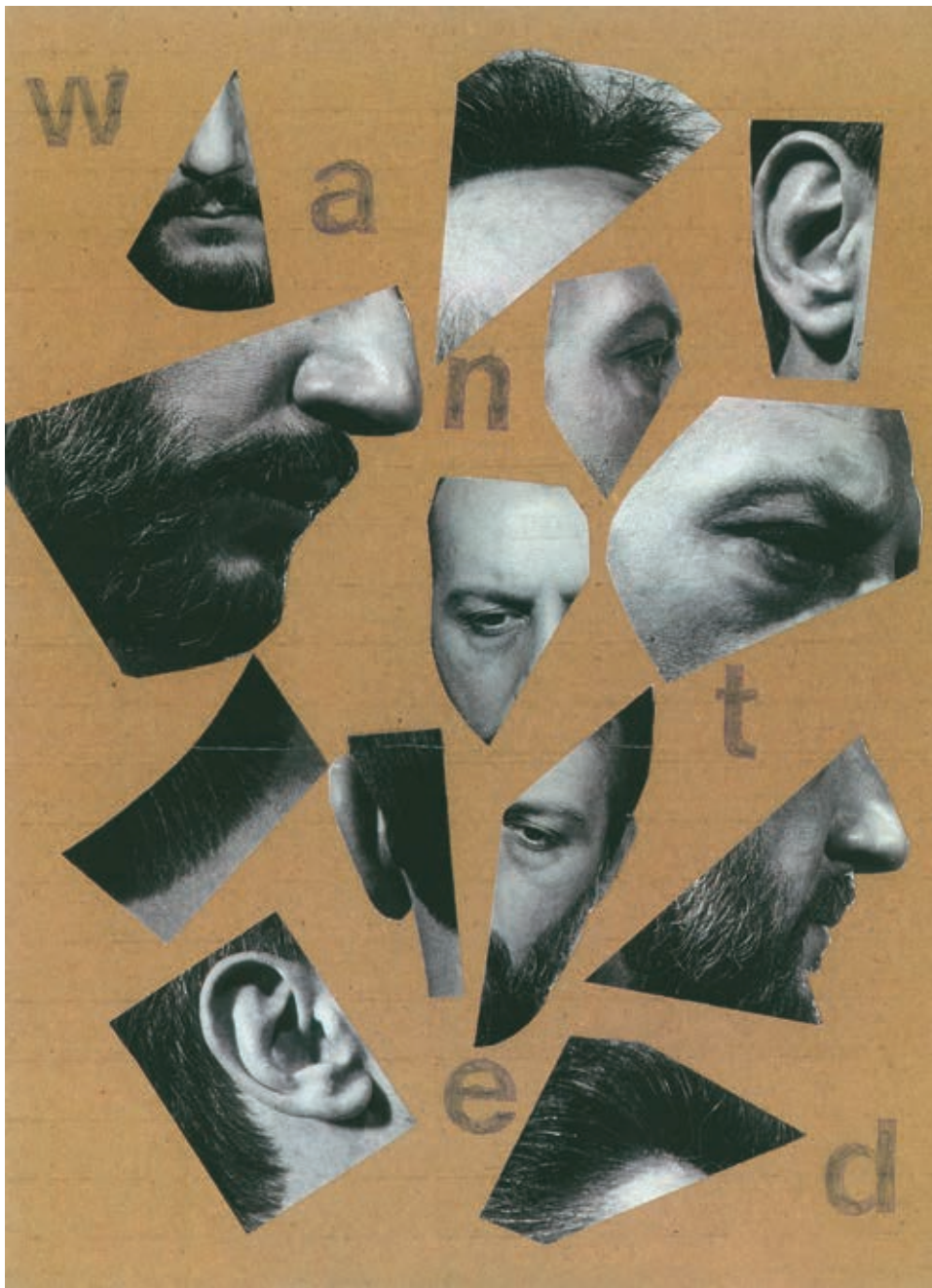
Pályáját érdekes módon annak a Carlo Bellolinak a hatása alatt kezdte, aki szimbolikus utolsó futuristaként az új, konceptuális képköltészeti irányzatok, mozgalmak előfutáraként a konkrét költészet első nagy alakja volt. Lora-Totino azonban – és ki tudja, miért – hamar kivonja magát Belloli vonzasköréből, és karakteres, összetéveszthetetlen saját utat és poétikát dolgoz ki, amelyben a nyelvi jel és a test kiterjesztésének valamennyi módozatát aktiválja. A történeti hagyománnyal – leginkább a futurizmuséval – való szerves kapcsolatát azonban soha nem adja fel, sőt egyik első elkötelezett kutatója a mozgalomnak. Avantgárd folyóiratok („antipiùgìu” és „modulo” – azaz „netovábbfelé” és „űrlap”) kiadása, Esztétikai Információs Stúdió alapítása (Torino, 1964), hangversenyek lemezen, kazettán történő forgalmazása mellett ő volt az, aki a történeti hangköltészet mindmáig legalaposabb kiadványát állította össze és gondozta: a hét nagylemezből álló *Futura – Poesia Sonora* című hangantológiát (Cramps Records, 1978), amely újabb és újabb kiadásokban és hordozókon is megjelenik a későbbiekben.

Kiindulása a nyelvi jel írott formája, a betű, a belőle keletkeztethető láncolatok, szavak és szótagok, amelyek vizuális és fogalmi spektrumát rendkívüli, zárt ökonómiával kezeli, s az ebből is eredő feszültség a gondolati, olykor már-már illuzorikus teret is megteremti, megjeleníti. A nyelvi jelek adott formavilágába a mellékjelek, az egyéb írásjelek és grafémák együtteseit is bekapcsolja, s e komplex jelvilág törvényszerűen vezeti el a valóságselemek akár fényképszerű, akár konkrétan tárgyi beillesztéséhez a költői közlés struktúrájába. Revelációszerűen problematizálja a szöveg (textus) és a hordozó térbeliségének a viszonyát *Il fiore della prosa (A próza lényege/virága)* című autentikus sorozatában.

A nyelvi közlés közties tereit hasznosítja a fonematikus eredetű hangkölteményeiben is a beszédaktus természetes hangvilágának ilyen értelmű esztétikai alkalmazása során, s a gesztualitás is megjelenik hangkölteményeinek dinamikájában. Fáradhatatlan újtóként új hangszert alakít ki, a *hidromegafont*, más néven *likvimofont*, vagyis azt a vízzel telített, sajátos formájú rézcsövet, amelyben a belekerülő hangok egészen más minőségben és rendszerben szólalnak meg, s amely mintegy – a költőt idézzük – „a költészet

Arrigo Lora-Totino *in-costante* című limitált kiadású könyvmunkájának (1962) borítója

Könyvoldal Arrigo Lora-Totino *!wanted!* című limitált kiadású könyvmunkájából (2002). Forrás: Artpool Művészettudató Központ

spermáját hinti a nézők közé". A „folyékony költészet” (*poesia liquida*) mellett – éppen a *futurista deklamáció* hagyományát élesztve föl s fejlesztve tovább – létrehozta a kidolgozott mozdulatokra, gesztusokra, a karakteres arcjátéokra és testtartásokra építő „tornaköltészetet” (*poesia ginnica*) is. Így szinte már természetesnek tűnhet föl, hogy a zöreijenét felelevenítve továbblép a „folyékony zene” felé, és – éppen Belloli nyomán – háromdimenziós, *plasztikai költészetet* művel.

Gesztusköltészete hangig minimalizmussal párosul, és az intenzív, koncentrált, hatásmaximalizáló közlésnek a humort sem nélkülöző rendjét teremti meg. Sőt a humor Lora-Totino művészetének általában is alapközege. Hangköltészete is a lehetséges minimumra redukált eszközrendszerrel él csupán, ám technikai értelemben a kevés jelet és effektust szigorú és fantáziadús szerkezeti elgondolás alapján halmozza és sűriti. Kiapadhatatlan életerőről valló vizuális költészete is a folytonos megújulás poétikáján alapszik: Lora-Totino pár év elteltével mindig új kifejezőeszközöket talált, és az elrendezés, a kompozíció módja, az elme csavarossága volt az, amely a folytonosságra utalt, illetve műveit tekintve mindig is utalni fog.

Nemrégiben lezárult, sokrétű és tartalmas életműve alapvető kutatások tárgya lesz (részben már az is) az experimentális költészet és művészet olasz és nemzetközi kutatói számára.

ARRIGO LORA-TOTINO MŰVEI ÉS A RÓLA SZÓLÓ ANYAGOK FELLELHETŐSÉGE AZ ARTPOOL ARCHÍVUMBAN

Publikációk

LORA-TOTINO, Arrigo – DE ALEXANDRIS, Sandro: *Busta Celeste* (Situazioni plastico-verbali, No. 3), Studio di Informazione Estetica, Torino, Italy, 1969.

LORA-TOTINO, Arrigo – DE ALEXANDRIS, Sandro: *I'in Finito* (Situazioni plastico-verbali, No. 1), Studio di Informazione Estetica, Torino, Italy, 1969.

LORA-TOTINO, Arrigo – DE ALEXANDRIS, Sandro: *Un Nonnulla* (Situazioni plastico-verbali, No. 2), Studio di Informazione Estetica, Torino, Italy, 1969.

LORA-TOTINO, Arrigo: *Y. Dismisura testi*, Frosinone, 1983.

Hang

Poesie Sonore Internationale 1., ed. by Henri Chopin.

MAIL MUSIC project by Nicola Frangione – collective work, 1982.

Baobab 3. (phonetic informations of poetry).

Text-Sound Festivals – 10 years.

FUTURA – Poesia sonora, 1978. Critical-historical anthology of sound poetry, edited by Arrigo Lora-Totino.

Mouthworks (Past and Modern Sound Poetry in Italy / Soundpoems from Yu, USA and NL), 1988.

Videó

Polyphonix 4. Festival International de Poésie Directe, 1982, 55', Festival organisé par: Jean-Jacques Lebel & Jacqueline Cahen, © CNAC GP Polyphonix, 1984.

Lora-Totino a bibliográfiákban

- CROUWEL, Wim (ed.): *Klankteksten. Konkrete poëzie? Visuele Teksten. Sound Texts. Concrete Poetry? Visual Texts. Akustische Texte. Konkrete Poesie? Visuelle Texte*, Stedelijk Museum, Amsterdam, 1971, 230 p., ill., ff.
- DEECKE, Thomas (ed.): *Avantgarden Retrospektiv*, Westfälischer Kunstverein, Münster, 1980, 202 p., ill., ff.
- WILLIAMS, Emmett (ed.): *An Anthology of Concrete Poetry*, Something Else Press, New York - Villefranche - Frankfurt, 1967, 342 p., ill., ff.
- MAHLOW, Dietrich - Arrigo LORA-TOTINO (eds.): *La Biennale di Venezia. Mostra di poesia concreta*, Venezia, 1969, 154 p.
- ROOK, Gerrit J. de (ed.): *Anthologie visuelle poëzie. 133 dichters uit 25 landen. Visual Poetry Anthology. 133 Poets from 25 Countries*, Uitgeverij Bert Bakker, Den Haag, 1975, 218 p., ill., ff.
- The Record as Artwork from Futurism to Conceptual Art. The Collection of Germano Celant*, The Fort Worth Art Museum, Fort Worth, 1977, 121 p., ill. ff.
- SPATOLA, Adriano: *Verso la poesia totale*, G.B. Paravia & C., Torino, 1978, 134 p., ill., főként ff.
- CHOPIN, Henri: *Poesie Sonore Internationale*, Jean-Michel Place Éditeur, Paris, 1979, 309 p., ill., ff.
- Polyphonix 5 Italia. Festival internazionale di poesia 'diretta', video, musica, performances, danza e teatro*, Milano Teatro Carcano, Milano, 1983, 26 p., ill., ff.
- FAYE, Jean Pierre - Jean-Jacques LEBEL (eds.): *Polyphonix, Change, No. 42* (special issue dedicated to Polyphonix 5), 1983, 168 p., ill., ff.
- JANICOT, Françoise (ed.): *Poésie en Action. Photographies, Les Encyclopedies de l'an 2000*, Paris-Loques-NèPE, Issy-les-Moulineaux, 1984, 127 p., ill., ff.
- GIANNI, Eugenio: *Póiesis. Ricerca poetica in Italia*, Istituto Statale d'Arte, Arezzo, 1986, 407 p., ill., ff.
- JACKSON, Sarah (ed.): *Books Build Bridges. International Copier Art Bookworks Exhibition '86*, Tech-Press Technical University of Nova Scotia, Halifax (Canada), 1986, kb. 80 p., ill., ff.
- AGUIAR, Fernando (ed.): *1.º Festival internacional de poesia viva*, Museu Municipal Dr. Santos Rocha, Figueira da Foz (Portugal), 1987, 226 p., ill., ff.
- Festival de Tarascon. 5èmes échanges internationaux de poésie contemporaine. „La poésie à travers le monde” 1958-1988. Un instantané à l'été 88*, A.G.R.I.P.P.A., 1988, 109 p., ill., ff.
- HULTBERG, Teddy (ed.): *Literally Speaking. Sound Poetry & Text-Sound Composition*, Bo Ejeby Edition, Göteborg, 1993, 92 p., ill., ff.
- Punti di vista. Proposta N. 5*, Circolo Culturale Il Gabbiano, La Spezia (Italy), 1994, kb. 100 p., ill., ff.
- NAGY Pál: *Az irodalom új műfajai*, ELTE BTK Magyar Irodalomtörténeti Intézete - Magyar Műhely, Budapest, 1995, 447 p., ill., ff.
- BANDINI, Mirella (ed.): *Arrigo Lora-Totino. Il teatro della parola*, Lindau, Torino, 1996, 166 p., ill., főként színes.
- From Cinema Archeology to Mail Art. Exhibition October 17-20 1996*, Museo Antonio Marmi, Fano (Italy), 1996, kb. 100 p., ill., ff.
- BULATOV, Dmitry (ed.): *A Point of View. Visual Poetry: The 90s. An Anthology*, Simplisii, Kaliningrad (Koenigsberg), 1998, 591 p., ill., ff.

- SZKÁROSI Endre – PUSKÁR Krisztián (eds.): *Il mondo e stato RICONSIDERATO. Poesie italiane del Secondo Novecento, lineare, visiva, sonora, plurilingue*, Bölcsész Konzorcium, Budapest, 2004 (CD-ROM).
- BULATOV, Dmitry (ed.): *Homo Sonorus. An International Anthology of Sound Poetry*, The National Center for Contemporary Art (NCCA), Kaliningrad, Russia, 2001, 4 audio CD 440 p., ill., ff.
- CHIARLONE, Bruno (ed.): *Libro D'Artista*, Edizioni Futuriste della „Litolatta” Savona, Italy, 2005, 30 p., ill., színes.
- BARBIERI, Carla – MAFFEI, Giorgio (eds.): *I libri di ALT (Arrigo Lora Totino)*, In forma di libro, 9, Biblioteca civica d'arte Luigi Poletti, Modena, 2006, 65 p., ill., színes.
- SPATOLA, Adriano: *Toward Total Poetry*, Otis Books / Seismicity Editions, Los Angeles, 2008, 169 p., ill., ff.
- Libro d'artista 2008*. Mostra internazionale, Cartacanta, Italy, 2008, o. n. (10 p.), ill., színes.
- Percorsi della Scrittura*, Archivio Libri d'artista, Milano, 2008, 71 p., ill., színes.
- Omaggio a Lotta Poetica. 74 artisti e una rivista*, Fondazione Berardelli, Brescia (BS), Italy, 2009, 136 p., ill., színes.
- Calligrammes & compagnie, etc. (Des futuristes à nos jours)*, Éditions Al Dante, Paris, France, 2010, 560 p., ill., ff.
- Cento + 1 Libri d'Artista Dal Micro al Macro*. Archivio Libri d'artista Milano di Fernanda Fedi e Gino Gini, Foligno, 2013, 112 p., ill., színes.